

РЕЦЕНЗИЯ

**по конкурса за получаване на научното звание „професор”
по научната специалност 05.02.24 “Организация и управление извън сферата на
материалното производство” (Национална сигурност),
обявен в Държавен вестник бр 50 / 02.07.2010 г.**

с единствен кандидат: доцент д-р Петър Георгиев Христов

Рецензент: капитан I ранг Боян Кирилов Медникаров, професор, д.в.н.

Документи за участие в конкурса за „професор” по научната специалност 05.02.24 “Организация и управление извън сферата на материалното производство” (“Национална сигурност”) е подал единствен доцент д-р Петър Георгиев Христов, декан на Юридическия факултет на ВСУ „Черноризец Храбър”.

Длъжността е щатно осигурена към катедра „Сигурност и безопасност” на Юридическия факултет на ВСУ „Черноризец Храбър”.

**1. Кандидатът доцент д-р Петър Георгиев Христов участва в конкурса
общо с 46 труда с общ обем от 1164 страници, които включват:**

- Дисертация за придобиване на образователната и научна степен „доктор” – две заглавия с общ обем от 200 страници;
- Трудове за придобиване на научното звание „доцент” – 10 заглавия с общ обем от 309, издадени до 1999 г. – годината на хабилитиране на кандидата;
- Трудове по номенклатурната специалност, издадени след 1999 г. – годината на хабилитиране на кандидата, разделени както следва:
 - Монографии – две заглавия (от които една самостоятелни и с отделна глава в друга, публикувани в съавторство, с общ обем от 351 страници за рецензиране);
 - Студии - две заглавия с общ обем от 62 страници – за рецензиране;
 - Статии в сборници трудове и научни списания – 16 заглавия с общ обем 163 страници – за рецензиране;

- Доклади, изнесени на научни конференции и симпозиуми – 12 заглавия с общ обем от 92 страници – за рецензиране;
- Учебни пособия (с отделни глави) – две заглавия с общ обем 18 страници – за рецензиране.

От предложените 34 заглавия с обем 655 страници, приемам за рецензиране всички, тъй като те напълно се включват в предметната област на конкурса. От тях разработването е както следва:

– самостоятелно – 15 броя, в това число и със самостоятелни глави в една монография и 2 учебни пособия. За тези заглавия няма представени разделителни протоколи, тъй като е указано кои глави са разработени от кандидата и това внася яснота за реалния дял на кандидата в съвместните публикации.

– в съавторство – 19 броя публикации, като за тези заглавия няма представени разделителни протоколи.

От трудовете, които приемам за рецензиране, 24 заглавия са на български език, а 10 заглавия са на английски. Монографиите, учебните пособия и студиите са публикувани от издателства „Албатрос” и Университетско издателство на ВСУ „Черноризец Храбър” и са им присъдени издателски номера ISBN. Останалите публикации са главно в издателства „Албатрос”, Университетско издателство на ВСУ „Черноризец Храбър”, Издателство на Академия на МВР, „Ecologica” Belgrade (Serbia and Montenegro), Historic Scotland Crown, Edinburgh, Office External Publisher for European Commission и др.

2. Обща характеристика на научната, научноизследователската, приложната и педагогическата дейност на кандидата.

а) Представените от кандидата трудове покриват три близки направления на специалността ”Организация и управление извън сферата на материалното производство” 05.02.24. Класифицирането, което съм направил на публикациите по отделните направления е относително, тъй като има редица трудове, които могат да бъдат отнесени едновременно към повече от едно от тях.

Първото очертаващо се направление обозначавам като „Проблеми на теорията на риска” В това направление съм класифицирал 18 публикации (Списък на научните трудове и публикации №№ 1, 7, 8, 9, 10, 17, 19, 21, 22, 23, 24, 26, 28, 34, 38, 42, 43, 44), в т.ч. монографията „Метатеория на риска”, която безспорно има всички

характеристики на реабилитационен труд, а също така и в други две студии, едно учебно пособие, девет статии и пет доклада. Това направление дава завършен и цялостен вид на научното творчество на кандидата. На него той посвещава повече от 15 години от своята изследователска дейност. Научните му търсения обхващат кръг от взаимно свързани проблеми, които в редица случаи се допълват от трудовете, които ще класифицирам в следващите две направления.

Обща характеристика на творчеството на доц. д-р Петър Христов в посоченото направление е, че чрез него за първи път за условията на Р България той разглежда като предмет онтология на проблема за риска, прилага феноменологичния подход и обосновава наличието на четири пределни значения на ноумена „риск“. На тази основа той преоценява доминиращото в науката и практиката разбиране за същността на риска, основано на неговото дефиниране от Нойман и Моргенщерн.

Най-сериозната публикация в направлението е реабилитационният труд на кандидата – монографията „Метатеория на риска“, изискуем за процедурата съгласно чл. 60 (1) т. 3 на Правилника за прилагане на закона за развитието на академичния състав в Република България¹. Доказателство за качествата на този труд е факта, че през настоящата година той бе отличен с Награда „Варна“ в областта на обществените науки.

Това изследване се характеризира с чистота на понятийния апарат и генериране на систематизирано знание за същността и подходите за управление на риска в модерното общество.

В основата на търсенията на автора стои разбирането, че базова характеристика на времето, в което живеем, е не просто взаимодействието, а взаимозависимостта, т.е. това, което се случва нейде по планетата, обезателно ще засегне и всеки един от нас.

Аргументирано е обоснована *„нарастащата обществена потребност от нови знания, необходими за предотвратяване на тежки аварии и катастрофи, за ограничаване на възможностите, които свободното трансгранично движение на информация, стоки и хора предоставя за изпиране на пари и финансиране на тероризма, за максимално снижаване на броя на злополуките и травмите, които отнемат щастието на хората“*.

Кандидатът предупреждава, че днес *„центърът на тежестта се измества от природните опасности към риска от техногенни, екологични и социални*

¹ Обн. ДВ. бр.75 от 24 септември 2010 г., изм. ДВ. бр.19 от 8 март 2011 г. – Бел. авт.

катастрофи, свързан с решения, приемани от хора“.

Авторът убедително защитава тезата, че потребността от подлагане на метатеоретично изследване на риска произтича най-малко от две обстоятелства, а именно:

- наличието на множество частни теории за риска и различни институционализирани практики за третиране (анализ, оценка, контрол, управление) на риска

- смяната на прагматичната парадигма с рисковата парадигма на сигурността², при което кандидатът обосновава идеята, че прагматичната парадигма на сигурността в условията на технологичното общество е изчерпала своите възможности и на дневен ред излиза рисковата парадигма на сигурността.

В своя труд доц. Христов си поставя и успешно реализира амбициозната научна цел - *„...да се предложи и обоснове модел за преорганизиране на съществуващото знание в обща картина на риска, която да се използва за конструиране на универсален подход за анализ и контрол на риска, приложим в различни сфери на човешката дейност...“*. В тази връзка мисията на хабилитационния труд е усъвършенстване на теоретичното знание за риска на основата на разкриване на възможности за неговото по-нататъшно рационализиране.

Това, което концептуално отличава развитата от автора нова теория на риска и безопасността, от всички съществуващи до нейната поява частни теории и научни дисциплини, е коренно различният подход, при който акцентът е поставен върху друго качество на риска, върху други характеристики или съвкупност от характеристики. Защитава се тезата, че *„...рискът в съвременния свят не е нищо повече от неопределеност на решенията, които приемат нашите събратья по общество, и това коя реакция на тези решения ще се окаже най-добра...“*.

На базата на историческия преглед на концепциите за риска авторът търси отговор на въпроса възможно ли е приложението на общ, универсален подход към риска, базиран на интердисциплинното знание.

Кандидатът развива тезата, че и най-опасните технологии всъщност са социално неутрални. Ако те се изправят срещу човека и цивилизационните му достижения, то виновни за това са не самите технологии, а обществените отношения

² Става дума за смяна на съвкупността от основополагащи критерии и нагласи за определено разбиране, подбор и интерпретация на фактите, за обобщаване и систематизация на информацията. При такава смяна се променя и логиката на организация на знанията – Бел. авт.

и интересите на отделни социални групи.

По този начин авторът предлага нова универсална методика за анализ и контрол на риска, в основата, на която стои разбирането, че рискът е преди всичко продукт на субективните решения, а не толкова на негативни процеси, свързани с природата, технологиите и техниката. Това от своя страна поставя акцент върху персоналната отговорност, която носи субекта на решението. Подобен подход към структурата на риска разкрива нови възможности за оказване на въздействие, което зависи от човешкия разум и равнището на регулация на обществените отношения. В тази насока се разкриват аргументи в полза на идеята, че във високо технологичното общество рискът от неизбежно зло, което следва да се избягва, ограничава и минимизира, се превръща в най-ефективния инструмент, чрез който човекът да наложи своята воля над бъдещето.

Това разбиране за риска е приложено и апробирано в дисертационните изследвания на четирима докторанти, на които доц. д-р Петър Христов е научен ръководител. Те защитават докторски дисертации по проблемите на екологичната сигурност, защита на културно-историческото наследство от пожари и финансовото разузнаване.

В контекста на работата си по това направление доц. д-р Петър Христов в периода 2002 – 2006 г. е член на Управителния съвет на проект COST Акция С17 на Европейската научна фондация на ЕС към ЕК: «Архитектурно наследство: загуби от пожари за обекти на културно-историческото наследство» и член на Първа работна група по оценка на риска. В рамките на този проект са осъществени емпирични и теоретични изследвания, докладвани на седем научни форума в Брюксел, Единбург, Варна, Виена, Трьондхайм, Париж и Рим. Неговите резултати са използвани за формулиране на изводи и предложения за усъвършенстване на практиката на страните от ЕС по защита на културно-историческото наследство от пожари.

Второто направление, в което съм класифицирал публикациите на кандидата, обозначавам като „Проблеми на теорията и практиката на националната сигурност”. В това направление съм класифицирал 5 статии (Списък на научните трудове и публикации №№ 11, 12, 13, 18, 21). В своите изследвания кандидатът разкрива и обосновава наличието на противоречие между формата и съдържанието на използвания в българското законодателство юридически термин „национална сигурност”. Прави изводът, че той е заимстван като понятие от американската и

западноевропейската политическа и правна доктрина, основани изцяло на принципа на хуманизма, докато в Концепцията за национална сигурност на Република България и в законодателната практика, терминът „национална сигурност” се изпълва със съдържание, заимствано от руската доктрина и характеризиращо се с типичния за нея естатизъм. Резултатите от теоретичните изследвания в тази насока са представени на работната група за изработване на Стратегия за национална сигурност на Република България (2010), изложени са в три научни дискусии на Проекта за стратегия и са взети в предвид в окончателния ѝ вариант.

Друго достижение на кандидата може да бъде свързано с факта, че той за първи път в страната обосновано виждането, че интензивното използване на термина „национална сигурност” в българското законодателство свидетелства за възникването на нов правен отрасъл „Право на националната сигурност”. За първи път той прави обоснован опит за разкриване предмета, метода и системата на новия правен отрасъл.

Третото направление, в което съм класифицирал публикациите на кандидата, обозначавам като „Проблеми на образованието и обучението”. В това направление съм отделил една монография (3), едно учебно пособие (27), една статия (20) и шест доклада от научни конференции (28, 35, 36, 37, 39, 40). Това направление съвпада с основното поле на дейността на кандидата и е изключително необходимо и полезно. С него са свързани и педагогическата дейност и позициите, които последователно той е заемал в организацията на образованието и науката, свързани с националната сигурност.

То обхваща множество от взаимносвързани по-общи и по-частни въпроси на политиката в областта на образованието, като в него акцентът е върху трансформацията на научното знание в образователни продукти (учебни планове и програми) за университетското образование. На основата на солидна теоретична аргументация са анализирани съвременното състояние и натрупаните проблеми в системата на висшето образование в областта на националната сигурност, последиците от съществуващите нормативни решения, оценени са възможните алтернативи, формулирани са подходи и са предложени иновативни управленски инструменти за издигане на качеството на предлаганите образователни услуги.

В този контекст за първи път за условията на в Р. България кандидатът разработва концепция за разкриване на университетска специалност „Защита на националната сигурност”, която е реализирана успешно във ВСУ „Черноризец

Храбър”. Професионалното направление „Национална сигурност” на ВСУ е първо в страната, което получава първа и втора програмни акредитации на ОКС „бакалавър” и ОКС „магистър” и първа акредитация на ОНС „доктор” по национална сигурност, която продължава да бъде с най-висока оценка между всички висши училища. Първият учебен план на специалността „Защита на националната сигурност”, както и учебните планове на магистърски програми „Митническо разузнаване и разследване” и „Подготовка на силите и средствата за действия при неконвенционални кризи” са лична разработка на доц. д-р Петър Христов.

Освен това за първи път в страната кандидатът разработва учебни програми по дисциплините „Разузнавателна защита на конституционния ред”, „Теория на риска и безопасността” и „Теоретични и правни основи на националната сигурност”. В тях са дефинирани понятията „разузнавателна защита” и „конституционен ред”, които са възприети в учебните програми на съответната дисциплина в Академията на МВР – София.

Като цяло, в своята съвкупност научната продукция на кандидата демонстрира и потвърждава неговото високо научно ниво, сериозно, отговорно и задълбочено изследване на проблемите и намиране на техните адекватни решения.

б) Онова, което характеризира кандидата, е, че към всички разработвани проблеми подхожда от солидни научни позиции. Това ясно се откроява в неговите публикации. Проследени в хронологичен план, те показват едно постоянно научно израстване и все по дълбоко и респектиращо овладяване на научните подходи и методи. Вече подчертах наличието на една добра специализация, без това да означава затваряне в една тясна област. Различните направления са тясно свързани помежду си и са с взаимно обуславяне.

Кандидатът има активно участие в множество изследователски програми, включително и международни, което личи от представените справки. Редица от неговите публикации са резултат от тази му дейност.

Неговите качества на учен-изследовател с потвърждават от значимостта на научите издания, в които е публикувал, като и от представената справка за цитиранията му от други автори над 150.

3. Оценка на педагогическата подготовка на кандидата.

Кандидатът има богат, повече от шестнадесетгодишен педагогически опит, което му е позволило да израсне като опитен педагог. Това е видно и от приложената характеристика, от ангажиментите му като преподавател и позициите му в ръководството на учебния процес във ВСУ “Черноризец Храбър”, от представените учебни пособия, както и трудовете, свързани с проблемите на образованието.

Има покритие между преподаваните от него дисциплини и представените научни трудове, което е гаранция за високото ниво на педагогическа му дейност.

Представените за рецензиране учебни пособия са разработени на високо научно и методическо ниво и това потвърждава оценката за висока педагогическа подготовка и изграден авторитет на способен педагог. Те са включени в учебните програми и се използват в обучението по широк кръг от специалности на ВСУ “Черноризец Храбър”, Академията на МВР – София, ВВМУ “Н. Й. Вапцаров” и ВА „Г. С. Раковски” – София.

4. Научни и научно-приложни приноси на кандидата.

Научните и научно-приложните приноси на кандидата са в посочените основните направления и могат да се окачествят като значителни и оригинални. Предлагам една обобщена форма на приносите, без навлизане в детайли. Категоризирам ги по следния начин:

4.1. Трансфериране на съвременното научно знание в българската образователна система и наука:

- Постигнатото в това направление от кандидата представлява сполучлив опит за първи мащабни изследвания върху най-общите теоретични основи на риска в българската литература, който заслужава най-висока оценка. Използваният от него подход по същество е революционен за българската теоретична мисъл в указаната предметна област, както в теоретичен, така и в практико-приложен план. По тази причина резултатите, до които стига, са полезни сами по себе си – като едно обобщение на достигнатия опит и като основа за по-нататъшна изследователска работа. Още по-ценни са те с разкритите възможности за по-обосновани решения за управлението на националната система за сигурност и българските образователни институции, осигуряващи съответни образователни програми.

- Чрез създаването на Метатеорията на риска авторът търси

усъвършенстване на теоретичното знание за същността и структурата на риска и значението му за сигурността на личността, обществото и нацията. Безспорно е налице научно достижение, което е новост и има оригинален характер. По този начин се решава съществен научен проблем, при което се разкрива нова област в теорията на риска.

- Представени, обобщени и адаптирани са основните теоретични и емпирични подходи в областта на защитата на националната сигурност, на базата, на което успешно се осъществява трансформацията на това ново научно знание в образователни продукти (учебни планове и програми). В този контекст за първи път за условията на в Р. България кандидатът разработва концепция за разкриване на университетска специалност „Защита на националната сигурност”, която е реализирана успешно във ВСУ „Черноризец Храбър”.

- На основата на солидна теоретична аргументация са анализирани съвременното състояние и натрупаните проблеми в системата на висшето образование в областта на защитата на националната сигурност, последиците от съществуващите нормативни решения, оценени са възможните алтернативи, формулирани са подходи и са предложени иновативни управленски инструменти за издигане на качеството на предлаганите образователни услуги.

4.2. Научни приноси към фундамента на съвременните теории на риска и на националната сигурност

4.2.1. Развитие на теорията, чрез разкриването на съществени нови страни в съществуващите научни проблеми и теории:

- Изведени са важни дефиниции и категории, свързани с теорията на риска, при което се развива използвания понятиен апарат и се създават условия за изграждане на достатъчно универсална теория на риска.

- Доразвита е същността на формирането, установяването и развитието на политиката на сигурност, като е акцентирано на процеса на оценка на риска като фактор и параметър за формиране на тази политика.

- За първи път за условията на страната се прави обоснован опит за разкриване предмета, метода и системата на нов правен отрасъл - „Право на националната сигурност”.

4.2.2. Тестване и развитие на съществуващи теоретични положения към условията на страната и натрупване на доказателства за редица нови факти и явления:

- Прави се опит да се уточнят важни характеристики на формата и съдържанието на използвания в българското законодателство юридически термин „национална сигурност”. Прави изводът, че той е заимстван като понятие от американската и западноевропейската политическа и правна доктрина, основани изцяло на принципа на хуманизма, докато в условията на Р. България той се изпълва с друго съдържание, заимствано от руската доктрина и характеризиращо се с типичния за нея етатизъм.

- Тестват се и се доразвиват към условията на страната тезите за: влиянието на ресурсите върху дефиниране на риска, съответно сигурността; новите аспекти на същността на управлението на риска в съвременния свят; значението на държавата в третирането на риска за обществото и др.

4.2.3. Създаване на нови подходи и методи и развитие и приложение на съществуващи такива за решаване на проблеми в различни области:

- Формулирани са общи принципи и положения на метатеорията, които са база за развитие на нов управленски модел на сигурността.

- Формулирани са модели за: Оценка на нормативно-законодателни и организационно-управленски актове и конкретни практики; Критичните последствия за сигурността, възникващи в резултат на неефективни решения и действия, включително от нови или недостатъчно изучени рискове; Оценка на опасните състояния и критичните ситуации в управлението на сигурността; Опасностите и заплахите за сигурността.

4.3. Научно-приложни приноси:

- Предложените за рецензиране заглавия съдържат силна практическа насоченост. С това авторът успешно отстоява изискването за единство на теорията с практиката, а трудовете му адресират послания до различни управленски нива и звена от структурите на държавното управление. В този смисъл произведенията му се отличават не само с позитивния характер на извършените изследвания, но имат и

убедително нормативно звучене. Нюансите на изводите с практическа насоченост са много полезни и се надявам, че ще бъдат забелязани от вземащите решения. В особено голяма степен това се отнася до управлението на риска, като ключов момент в процеса на вземане на решения, свързани със защитата на националната сигурност. По този въпрос са направени сравнителни анализи, разкрити са добрите практики и отчитайки конкретните условия и разкритите у нас връзки са предложени корекции в следваната от нашата страна и институции политики.

- Към научно-приложните приноси са и разработените от кандидата учебни пособия.

5. Значимост на приносите на кандидата.

Посочените приноси са полезни, оригинални и значими от гледна точка на националната сигурност. Те представят теоретични обобщения и решения на важни за обществото и в частност за системата за национална сигурност и осигуряващата я образователната система научни и приложни проблеми, които са на нивото на най-добрите съвременни постижения и представляват съществен научен принос. Те произтичат от съдържанието и логиката на изследванията и дават отговор на поставените от кандидата въпроси. Макар и да не съдържат в себе си претенцията да решават окончателно и категорично поставените теоретични и практически проблеми, те разкриват пътища за постигане на такива решения от следващи научни изследвания.

Особено съществени са приносите, свързани с развитието на теорията на риска в условията на Р България. Значими са и приносите на кандидата, свързани с образованието в областта на националната сигурност както в теоретичен и методически аспект, така и с цялата му практическа дейност в тази област.

Значимостта на приносите е висока и в извършените изследвания по различни международни и национални програми.

6. Оценка на личния принос на кандидата.

Посочените приноси категорично са лично дело на кандидата. Това се потвърждава и от посочената по-горе статистика на разпределението на публикациите на кандидата като самостоятелни и в съавторство. Представените съвместни публикации са преди всичко с ръководени от него докторанти, което приемам като

добра практика за научно наставничество.

7. Критични бележки.

До токова до колкото представени от кандидата публикации са прецизно и отговорно разработени, написани са в много добър стил, с яснота на изложението, характеризират се с добра структурираност и издържан език, а приносите на доц. Христов в областта на неговите научни изследвания и техните практически приложения са значителни, аз ще се въздържа, в контекста на формалните “научни традиции” да отправям критични бележки към представянето му в рамките на настоящия конкурс. Бих само му препоръчал за в бъдеще да потърси една малко по-голяма специализация в областта на правните аспекти на националната сигурност, което би увеличило дълбочината на неговите научни изследвания. С това не искам да кажа, че сега тя е малка, но с оглед на остриите проблеми на трансформацията на системата за национална сигурност, нейният управляващ елит ще има сериозна нужда от изследвания в тази посока.

8. Лични впечатления.

Личните ми впечатления са преки и пълни. Познавам кандидата и професионална среда, в която той се е формирал като достоен гражданин и уважаван специалист през последните десет години, през които доц. Христов изпълняваше длъжностите директор на УНК „ЮНОС” и декан на Юридически факултет на ВСУ „Черноризец Храбър”. Работели сме заедно, също така, и в Научния съвет на Института по морско право и логистика към ВСУ. Взаимно сме се консултирали по различни проблеми.

Наблюдавал съм неговото научно израстване, а то е изключително системно, последователно и убедително по своята същност. Имам отлични впечатления от него и като професионалист в своята област и като преподавател и като човек. Той е точен и акуратен колега с изявена мотивация за научна и педагогическа дейност в сферата на националната сигурност. Има много висока работоспособност, и развито чувство за колегиалност. Той е и изключително продуктивен като учен, което се доказва и от представената за участие в конкурса научна продукция.

Всичко това ми позволява убедено да заявя, че доцент д-р Петър Христов е ерудиран и признат от научните среди учен и е достоен за научното звание

„професор”.

9. Заключение

Имайки предвид изложеното до тук, както и количеството и качеството на представените научни и педагогически трудове и научните приноси на единствения кандидат в конкурса доцент д-р Петър Георгиев Христов, считам, че той напълно съответства на изискванията на ЗРАС и Правилника за неговото прилагане за присъждане на званието „професор”, както и на изискванията и условията на конкурса. Ето защо убедено препоръчвам на уважаемите членовете на научното жури да подкрепят с гласа си присъждането на кандидата на научното звание „професор” по научната специалност 05.02.24 „Организация и управление извън сферата на материалното производство” (Национална сигурност).

09 май 2011 г.

РЕЦЕНЗЕНТ:

г. Варна

Кап. I ранг.....(Медникаров), професор, д.в.н